

Бистрова Юлія Вікторівна
кандидат наук із соціальних комунікацій,
науковий співробітник НДІ правового
забезпечення інноваційного розвитку
НАПрН України

«ВІРТУАЛІЗАЦІЯ» У ПРАВІ: СУЧАСНЕ ПРАВОРОЗУМІННЯ ТА ПРОБЛЕМИ ТЕРМІНОЛОГІЧНОЇ ВИЗНАЧЕНОСТІ

В умовах розвитку інформаційного суспільства в теорії та практиці сучасної юриспруденції проблеми термінологічної визначеності в контексті віртуалізації у праві є актуальним напрямом наукових досліджень. Розуміння і надання чітких дефініцій основних складових терміна «віртуалізація» у праві видається чи не найскладнішим завданням, яке потребує негайного вирішення. Це дозволить здійснити осучаснення національної правничої термінології.

Нині, коли у світі відбуваються глобалізаційні процеси, віртуальна реальність у сфері права є передусім результатом інформатизації й електронізації сфер діяльності. Вона являє собою символічну реальність, яку можна визначити як заміщення об'єктивного фізичного світу віртуальними образними аналогами.

Звернення до витоків терміна «віртуальна реальність» дає підстави стверджувати, що ідеї існування віртуальності висувалися і обговорювалися ще античними, візантійськими філософами і філософами-схоластами. Фактично до кінця XX ст. термін «віртуальне» вживався як синонім поняття «можливе». З кінця XX – початку XXI ст. в нього вкладається інший зміст, а саме «віртуальне» – єдина, цілісна формація реальності.

Інтернет-технології, програмні системи і нововведення в інфопроекти, їх застосування створили передумови для формування нового типу людської цивілізації, який більшість дослідників називає постіндустріальним або інформаційним суспільством. Вивченню базових засад, на яких функціонують такі спільноти, приділяли увагу видатні науковці, які стояли у витоків формування теорії цих процесів і термінологічної визначеності їх складових. Так, А. Тоффлер визначав таку спільноту як «надіндустріальну цивілізацію»,

М. Понятовський – «наукове товариство», Д. Мартін – «телематичне суспільство», З. Бжезинський – «технотронне суспільство». Вагомий внесок у розвиток термінологічної визначеності віртуалізації як провідного напрямку розвитку світової цивілізації зробили Д. Белл, Ж. Бодрійяр, А. Турен, А. Арто, В. Віндельбанд, Х. Гадамер та ін.

У нових умовах розбудова віртуального простору, який визначається західними науковцями як кіберпростір, стає проблемою, майже для всіх сфер функціонування як національних, так і світових економічних, правничих, політичних, культурних систем і соціально-комунікативних структур. Підтвердженням цього є розвиток таких напрямів, як створення мережевих, глобальних, віртуальних, інформаційних можливостей для е-комунікацій, функціонування е-бізнесу, утворення міжнародних правових реєстрів, правових об'єднань, кластерів, які дають змогу забезпечити інфопотреби суспільства у віртуальному просторі.

В останнє десятиліття активно розвивається мережева економіка, коли суб'єкти економічних відносин виконують свої функції переважно шляхом оперативної взаємодії з глобальною інформаційною мережею. «Інтернетизація» економіки, права, соціального життя набуває все більш глобального характеру. Велика кількість фахівців, зокрема Б. Гейтс, прогнозує, що вже в першій половині XXI ст. ця тенденція стане всеосяжною й приведе до створення нової соціальної формації – Метакапіталізму. Сутність цієї формації полягає в революційному переході суспільства від традиційних форм ведення всіх управлінських, економічних, правових операцій виключно через мережу інформаційних телекомунікацій. Вже активно формуються електронні ринки, які названі авторами МетаРинками, розширюється міжнародна мережа електронних магазинів МетаМаркет. Передбачається, що поза цією мережею всі галузі виробництва стануть неконкурентоспроможними.

Проте абсолютно очевидно, що всі сфери віртуального життя й нові форми суспільної взаємодії базуються на нормах права, а тому надзвичайно важливою науковою проблемою є визначення понятійного апарату з урахуванням

осучаснення віртуального простору права і впровадження термінів у правозастосовну практику. Мова йде не тільки про поняття «віртуальність» і «віртуалізація», які стають все більш традиційними, а й про маловживані й малодосліджені поняття «віртуальна реальність» (авторство належить Д. Ліньєру), «віртуальна сфера», «віртуальні процеси», «віртуальні об'єкти», «віртуальні суб'єкти», «віртуальні споживачі», «віртуалізація свідомості», «віртуалізація спілкування», «віртуальна політика» та ін.

Передусім вкажемо, що з позицій процесів віртуалізації права можна виокремити такі основні її складові, без тлумачення яких не можлива термінологічна визначеність у праві: «формування віртуального середовища правничої науки і практики»; «віртуалізація системи публічного управління та інших сфер діяльності»; «розвиток нових форм та консолідованих е-платформ» (зокрема, для соціально-правових, економічно-правових, культурно-правових взаємодій); «глобалізація, віртуалізація комунікативно-правового простору суспільства».

Крім того, названі складові є й комплексними заходами, а характерними рисами як кожного з них, так і всієї глобальної віртуальної системи є зміна просторово-часових параметрів і виняткова мобільність в гранично стислі строки. Зупинимось ще на одному моменті. Віртуальна діяльність робить віртуальною людську свідомість. У західному науковому середовищі вживається термін «*Homo economicus virtus*», який означає своєрідну теоретичну конструкцію, абстракцію реальної живої людини, що живе і діє у віртуальній сфері. Отже, захищеність у правовому віртуальному полі *Homo economicus virtus*, ступінь визначеності його прав і обов'язків у віртуальному світі, віртуальній реальності – це для правової науки і практики ще один надзвичайно важливий аспект, який потребує детального вивчення.